

Sz. W. Ślaga

"Principy celostnosti (K woprosu o sootnoszenii žiwych i nežiwych sistem)", G.P. Korotkowa, "Izdatelstwo Leningradskogo Uniwersiteta" (1968) : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 7/1, 193-195

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

być stosowane dla wyrażenia ontologicznych podstaw całościowego odtworzenia badanej rzeczywistości. W szczególności podejście substratowe, brane w kontekście rozwijającej się teorii, staje się ogniwem pośrednim między podejściem strukturalnym i historycznym, ponieważ wyraża całokształt danych, odnoszących się do konkretnych struktur i całościowego rozumienia procesu genezy i ewolucji.

Sz. W. Ślaga

Korotkowa G. P., *Principy celostnosti (K woprosu o sootnoszenii żywych i niez żywych sistem)*, Izdatelstwo Leningradskogo Uniwersiteta 1968, (Leningradskij Ordena Lenina Gosudarstwennyj Uniwersitet im. A. A. Żdanowa), s. 162

Wieloletnie badania cytologiczne, głównie w aspekcie organizacji i integracji oraz wszechstronna znajomość literatury przedmiotu doprowadziły autorkę, embriologa leningradzkiego, do przekonania o konieczności wprowadzenia pojęcia „idealnej całości” do zakresu badań systemów żywych. Stąd zrodziła się książka pt. „Zasady całościowości”. Treść jej ześrodkowuje się wokół następujących zagadnień:

1. pojęcie i klasyfikacja systemów całościowych,
2. pojęcie i analiza „całości idealnej”,
3. analiza główniejszych pojęć, charakteryzujących całościowość,
4. zasady porównywania systemów i oceny ich całościowości,
5. całościowość a entropia i informacja.

Książkę zamyka obszerny wykaz literatury (195 pozycji, przeważnie w języku rosyjskim) oraz skorowidz imienny.

W imieniu Korotkowej pojęcie całości (całego) i całościowości nie utożsamiają się ze sobą. Pierwsze odpowiada bardziej filozoficznemu pojęciu całości idealnej, absolutnej i oznacza jakiś zamknięty wewnętrznie zespół zmieniających się wzajemnie zjawisk. Całościowość zaś jest pojęciem wyrażającym jeden z przejawów tej idealnej całości, z podkreśleniem współzależnej zmienności lub stałości cech systemu. Analiza związków i relacji istniejących pomiędzy częściami w takim idealnym systemie pozwala na scharakteryzowanie współzależności stosunków zewnętrznych i wewnątrzsystemowych we względnie całościowych systemach.

Każdy realny obiekt wykazuje podwójny charakter, jednocześnie może być całym i zarazem częścią, a to w relacji do całości idealnej i warunków wzajemnych relacji. Najczęściej, w ślad za L. von Bertalanffy'm, systemy całościowe dzieli się na zamknięte i otwarte; pierwsze — to systemy wymieniające z otoczeniem jedynie energię, drugie wymieniają

i materię i energię. To kryterium, nie traktowane zresztą w sposób absolutny, jako całkowita izolacja w systemach zamkniętych, przyjęte zostało dość powszechnie (Hall, Fagen, Kremianski, Wolkenstein i inni).

Całym nazwano dynamiczne współdziałanie różnorodnych stanów całościowości, konkretyzujących się w częściach. Za uniwersalne części dowolnego obiektu materialnego uznać można całokształt więzi zewnętrznych — i wewnętrznych. Jeśli więzi te brane są oddzielnie, to znaczy albo samo środowisko albo sam obiekt przeciwstawiony środowisku, nie odpowiadają za charakterystykę całościowości i jej integrację, symetrię, zróżnicowanie. Innymi słowy, dowolny względnie cały system winien być uzupełniony charakterystyką całościowości jego części oraz całościowości tego makrosystemu, którego on sam stanowi część składową.

Po zanalizowaniu niektórych ogólnych pojęć charakteryzujących całościowość (symetria, polarność, dyferencjacja, integracja, uwarunkowania czasoprzestrzenne itp.) przedstawiono stosunek pojęcia entropii i informacji do pojęcia całościowości. Na tle innych części pracy analizy te wydają się dość pobieżne, zważywszy na znaczną ilość publikacji, m. in. także radzieckich, w tym przedmiocie. Usprawiedliwieniem tego mogą być względy profesjonalne oraz to, że w zasadzie autorce chodziło o odpowiedź na pytanie, w jakiej mierze pojęcie entropii i informacji jest uniwersalne w zastosowaniu do oceny stopnia zorganizowania i całościowości różnych zjawisk.

W porównaniu z innymi licznymi pracami autorów radzieckich w przedmiocie całościowości w biologii (np. W. Afanasjewa, G. Jugaja, L. J. Rozowej, M. J. Sietrowa, I. Szmalhausena, K. Trinczera i in.) książka Korotkowej wyróżnia się tym, że proponuje i w znacznej mierze realizuje postulat konieczności wprowadzenia pojęcia idealnej całości, które powinno, w formie uogólnionej, zawierać podstawowe właściwości konkretnych systemów fizycznych, chemicznych, astronomicznych, biologicznych i innych. Z punktu widzenia autorki nie ma właściwie w przyrodzie obiektów „całych” i „niecałych”, prostych i złożonych, są raczej systemy ze złożonością różnych typów związków, czyli różne stany całościowości jako jednej dla materii właściwości, która przejawia się w różnych relacjach wewnętrznych i zewnętrznych względem systemu, działających na zasadzie komplementarności. Pojęcie idealnej całości ma ułatwić dokonanie ogólnej klasyfikacji systemów materialnych, wyróżnić podgrupy nawet w zwartych grupach odizolowanych. I chociaż czytelnik nie jest przekonany o tym, czy sformułowane zasady całościowości pozwalają na adekwatne odróżnienie systemów ożywionych od nieożywionych, jak sugeruje się w podtytule pracy, niemniej oryginalna próba określenia i zastosowań pojęcia „idealnej całości” zasługuje na uwagę ze względu na odczuwalny brak opracowa-

nia podstaw metodologicznych i wyjściowych założeń w rozważaniach wokół problemu całościowości na konkretnych poziomach organizacji żywej materii.

Sz. W. Ślaga

Olicki A. A., *Funkcjonalnyj podchod w biologii i postrojenie idealizowanych objektow*, *Woprosy Filozofii* 7 (1969) 88—95

Stosowana tradycyjnie w biologii metoda funkcjonalna polega na tym, że w obiekcie badanym wyodrębnia się szereg podjednostek spełniających określone funkcje jako pewne stałe formy zachowania się takich podjednostek w systemie biologicznym. Świadomie używany przez Olickiego termin „podejście” funkcjonalne wskazuje na wybór określonego punktu widzenia w badaniu funkcji życiowych, niezależnie od stosowania różnych metod badawczych.

W ślad za Mortonem Becknerem wskazuje się na to, że taki punkt widzenia związany jest z wyborem określonego poziomu badania, a tym samym stosowanie analizy funkcjonalnej oznacza wybór analizy ogólnego zachowania się organizmu, różnego od poziomu badania w fizyce. Stąd podejście funkcjonalne określa zarazem specyfikę badania biologicznego, wynikającą ze złożoności tego typu zjawisk. Stosunkowo nielicznym funkcjom podstawowym (np. oddychanie, rozmnażanie, wzrost itp.) odpowiada ogromna liczba struktur biologicznych.

Podejście funkcjonalne odgrywa rolę unifikującą do tego stopnia, że według niektórych badaczy, np. A. Kołmogorowa czy M. Sztrenberga, samo określenie życia winno mieć charakter funkcjonalny.

Rola podejścia funkcjonalnego, chociaż zamiast pełnego obrazu konkretnej struktury daje ono przybliżony obraz całej klasy struktur izofunkcjonalnych, nie została umniejszona, jak utrzymują niektórzy metodolodzy, np. H. Lehman, lecz przeciwnie, zyskuje nowe funkcje metodologiczne w porównaniu z tradycyjnymi. Ujawnia się to między innymi w tym, że podejście takie umożliwia tworzenie obiektów wyidealizowanych, które mogą być badane w zamian za obiekty realne, poprzez ujęcie podstawowych charakterystyk (w sensie cybernetycznym), chociażby pod względem innych cech różniły się od obiektu będącego oryginałem. Tak było w dziejach fizyki czy chemii, które swe sukcesy zawdzięczają właśnie konstruowaniu obiektów wyidealizowanych.

Ze względu na różny stopień idealizacji może istnieć cały szereg przejść od obiektu realnego do wyidealizowanego. Biorąc jako kryterium pochodzenie i funkcję gnozeologiczną, autor dzieli te ostatnie na dwa rodzaje:

1. obiekty wyidealizowane, skonstruowane jako modele obiektów realnych; sposób konstrukcji oraz wskazanie roli poznawczej takich